

**HRVATSKA BIBLIOGRAFIJA NA CD-ROM-u
NIZ A, KNJIGE 1990.-2002.**

**CROATIAN BIBLIOGRAPHY ON CD-ROM
SERIES A, BOOKS 1990-2002**

Lobel Machala

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
lobel.machala@nsk.hr

Stručni rad/Professional paper
UDK/UDC 015(497.5)"1990/2002"(0.034.44)
Priljeno/Received: 21. 6. 2004.

*“Tekuća nacionalna bibliografija je ogledalo, u kojem se odražava kultura neke zemlje. Pregledavanjem nacionalne bibliografije možemo upoznati neponovljivost, jedinstvenost neke zemlje.”
(Bell, 1998.)¹*

Sažetak

U ovom članku prikazana je *Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u. Niz A, Knjige 1990.-2002.*, kumulativna bibliografska baza podataka. Opisane su njezine funkcije i načini pretraživanja. Pomoću metode ekspertne procjene (prema Manglano Bosch i Hancock-Beaulieu) pokušalo se ocijeniti njenu uporabljivost s aspekta korisnika, te ukazati na smjernice njezina daljnjeg razvoja.

Gljučne riječi: *Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u*, korisničko sučelje, metoda ekspertne procjene CD-ROM izdanja

Summary

This paper reviews *Croatian bibliography on CD-ROM. Series A, Books 1990-2002*, cumulative bibliography database, with its functions and search methods. Based on method of expert evaluation for CD-ROMs (by Manglano Bosch & Hancock-Beaulieu) we evaluated its usability for users and pointed its future development.

Keywords: *Croatian bibliography on CD-ROM*, user interface, method of expert evaluation for CD-ROMs

---

¹Bell, Barbara L. An annotated guide to current national bibliographies. 2nd rev. ed. München : Saur, 1998.

1 Uvod

Teško bi se više moglo reći da je CD-ROM novi medij, niti da je izdavanje nacionalne bibliografije u tom formatu novost. S druge pak strane samo promišljanje o cilju, svrhovitosti i načinima izvedbe prikaza i upotrebe nacionalnih bibliografija na tom mediju daleko je još od potpuno definiranih načela i smjernica. Ovaj prikaz elektroničkog izdanja *Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u. Niz A, Knjige 1990.- 2002.* ima za cilj predočiti rezultate promišljanja koja su prethodila provedbi tog projekta, te prikazati ocjenu njegove uspješnosti.

Nakon nužnih priprema, koje su obuhvaćale kompletiranje i usklađivanje bibliografskih zapisa s novim sustavima za prikaz i opis bibliografskih jedinica s ciljem što recentnijeg i konzistentnijeg prikaza hrvatskog nacionalnog fonda unutar Hrvatske bibliografije, te idejnog i programskog rješenja samog sučelja, Nacionalna i sveučilišna knjižnica je 2004. godine objavila Hrvatsku bibliografiju na CD-ROM-u. Niz A, Knjige.

Teoretske postavke za objavljivanje nacionalne bibliografije na CD-ROM-u utvrdile su, 1987. godine, britanska i francuska nacionalna knjižnica pri realizaciji projekta izrade prve CD-ROM bibliografije. Temeljem tog zajedničkog projekta formulirane su smjernice za razvoj aplikacija na CD-ROM-u. Utvrđeno je da cijela aplikacija treba biti na istom CD-ROM-u, naklada treba biti više tisuća, a najmanje sto primjeraka, podaci i programska podrška trebaju biti na samom CD-ROM-u, te aplikacija treba korisniku omogućiti stvari koje mu iz tehničkih ili ekonomskih razloga nisu dostupne na drugim postojećim proizvodima i uslugama.²

Što se tiče same programske podrške, pretraživanje bi se trebalo izvoditi preko istog sučelja (iako konkretne aplikacije mogu biti različite). Korisnik bi po potrebi mogao pretraživati više CD-ROM-ova tako da ne mora svaki puta pokretati operacijski sustav računala, te bi trebalo biti omogućeno kopiranje zapisa u datoteku s različitim MARC formatima.

Već je 1996. godine bilo moguće na dovoljno velikom uzorku ispitati opravdanost objavljivanja nacionalnih bibliografija u postojećim formatima među kojima i CD-ROM-u. Tako je prema istraživanju/anketi koje je provela Unni Knutsen³ na uzorku od 52 nacionalne knjižnice tiskani oblik bibliografije još uvijek preferirani oblik sa 75 posto. No, u usporedbi s Holleyevom analizom iz 1996.,⁴ kada je udio bio 90,3 posto, uočava se trend napuštanja tog oblika pojavnosti. Drugi je poželjni oblik mrežni pristup s 40,4 posto (dok je 1996. bio 46 posto). No, kod ovog podatka treba uzeti u obzir nerazumijevanje distinkcije između online kataloga i bibliografije

²Smith, Robert; Tony McSean. Planning and producing the British National Bibliography on CD-ROM. // Program 23, 4(1989), 394-413.

³Knutsen, Unni. Changes in the national bibliographies : 1996-2001. // 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001, Boston.

⁴Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, 1996. // Knutsen, Unni. Changes in the national bibliographies : 1996-2001. // 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001, Boston.

predstavljene na mreži. CD-ROM je treći najzastupljeniji oblik s udjelom od 36,5 posto (1996. je bio 43,5 posto). Njega prati online pristup bibliografiji (drugim internetskim protokolima osim http-a) koji zauzima 30,8 posto. Ostali formati za distribuciju bibliografije (računalne trake, floppy diskovi i sl.) definitivno se napuštaju i čine zanemariv udio.

Velika većina nacionalnih knjižnica ubuduće namjerava izdavati bibliografiju na više medija istovremeno i to poglavito u tiskanom, mrežnom i CD-ROM obliku. Čini se da će, s obzirom na potrebu trajnijeg očuvanja i zaštite građe, CD-ROM oblik preuzeti tu funkciju od tiskanog oblika, a sve će bibliografske središnjice i dalje razvijati i mrežni oblik bibliografije.

S obzirom na rezultate slične ankete koju je 2002. provela Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,⁵ među knjižnicama koje su pretplatnice tiskanog izdanja Hrvatske bibliografije, u Hrvatskoj je još i naglašenija potreba za CD-ROM izdanjem. Naime, čak 41 posto knjižnica uopće nema ili nema stalno aktivan slobodan pristup internetu što mrežni oblik bibliografije čini teže dostupnim. Uočljiva je činjenica koja govori u prilog tiskanog oblika jer gotovo 100 posto knjižnica smatra taj oblik dobrim, dok 50 posto njih preferira i CD-ROM i/ili mrežni oblik. Čak 66,3 posto ispitanih knjižnica smatra CD-ROM izdanje poželjnim oblikom.

2 Nastanak Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u

Temeljem gore navedenih smjernica i rezultata anketa pri realizaciji Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u. Niz A, Knjige 1990.-2002. uzete su u obzir i sugestije koje su za europske nacionalne bibliografije na CD-ROM-u iznesene kao rezultat projekta "National Libraries Project on CD-ROM"⁶ koji je proveo od 1990. do 1993. godine konzorcij sedam europskih nacionalnih knjižnica (Francuske, Njemačke, Portugala, Italije, Nizozemske, Danske i Velike Britanije).

Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u rezultat je rada Odsjeka za nacionalne bibliografije, Niz A, Knjige, poglavito njezine dosadašnje urednice Irine Pažamete, te Hrvoja Brozovića iz Odsjeka za informacijske tehnologije u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Ovo izdanje sadrži kumulativnu Hrvatsku bibliografiju knjiga od 1990. do 2002. godine s više od 42.000 bibliografskih zapisa i preko 70.000 normativnih zapisa. Cilj joj je kontinuirano izlaženje Niza A Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u jednom godišnje s podacima za proteklu godinu, uz kumulativna kazala, te povremeno cijela kumulacija od 1990. godine. Učestalost izlaženja CD-ROM-a jednom godišnje opravdana je s obzirom da se Niz A pojavljuje jednom mjesečno u obliku tiskanog sveščića i u HTML-u na mreži.

⁵Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Rezultati Upitnika o korištenju Hrvatskih tekućih bibliografija, 2002. [citirano: 2004-04-11]. <http://intranet/btekst/dok/Analiza%20upitnika%20za%20bibliografije.htm>

⁶Opširnije o projektu vidijeti: National libraries project on CD-ROM [citirano: 2004-04-10]. Dostupno na: <http://www.kb.nl/kb/hrd/bibinfra/cdbib>

3 Jedinственost sučelja nacionalnih bibliografijâ

Osim samih bibliografskih zapisa, ono što određenu aplikaciju za potrebe nacionalne bibliografije čini jedinstvenom jest pristup pri izradi korisničkog sučelja.⁷ Postoji cijeli niz definicija korisničkog sučelja, na primjer: "... to je sve ono što korisnik vidi, sluša ili dodiruje pri upotrebi računala"⁸ ili "korisničko sučelje čine riječi i simboli koje korisnik vidi na ekranu; sadržaj i oblik ispisa; postupci za unos, pohranjivanje i prikaz informacija te organizacijska struktura sučelja kao cjeline".⁹ Zajedničko svim definicijama jest to da bi korisničko sučelje trebalo biti "nevidljivo", odnosno da tvori jasan sustav rada kojim će korisnik vladati, osjećati se kompetentnim i tako se moći potpuno posvetiti svome radu.

Shneidermanova¹⁰ načela za što adekvatnijim sučeljem, unutar kojega se korisniku nudi veći broj mogućnosti odjednom, te korištenje što većeg broja jednostavnih pikturnih elemenata koji vizualno označavaju mogućnosti aplikacije odredili su sam izgled sučelja Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u. Poštujući pritom i načela za padajuće izbornike, temeljem kojih ne bi trebalo biti više od 4 do 8 izbora po izborniku, te uz minimalnu upotrebu novih prozora koji se otvaraju preko same aplikacije – u slučaju Hrvatske bibliografije to su samo prozori za pretraživanje, detaljni ispis rezultata, te prikaz zapisa iz WebPAC-a baze NSK– pridržavalo se preporuka nekolicine autorâ koji su se bavili teorijom adekvatnosti sučelja kroz koje korisnik korespondira sa samom aplikacijom.¹¹

---

⁷Sučelje se često, u stranoj literaturi, naziva prema akronimima: MMI (man-machine interface), HCI (human-computer interaction), HSI (human-system interface), te danas sve popularnije GUI (graphic user interface).

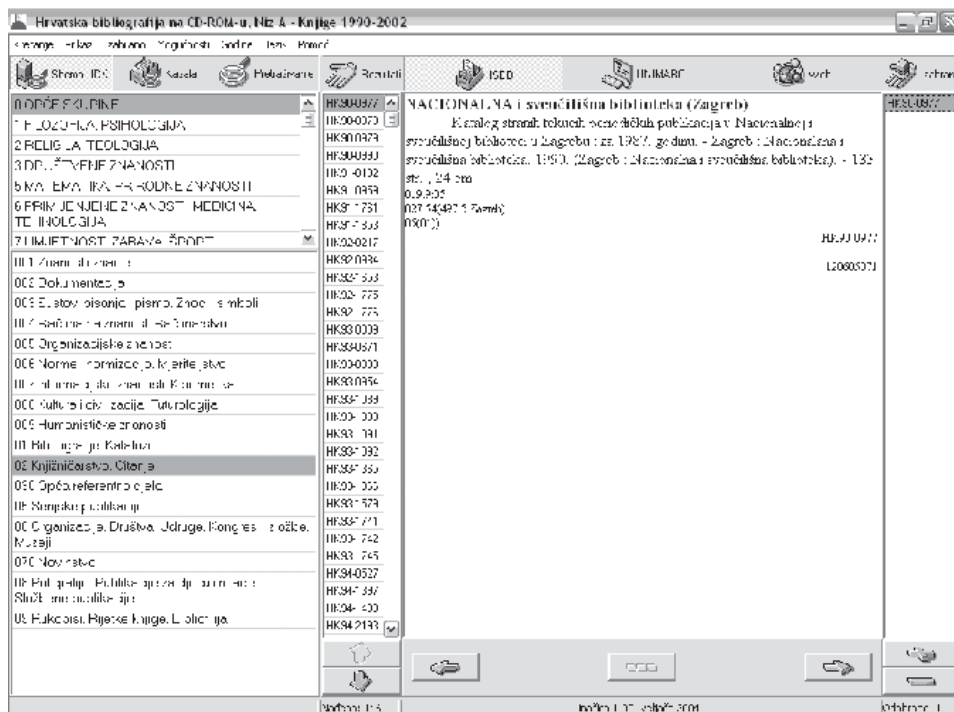
⁸Shaw, Debora. The human-computer interface for information retrieval. // Annual review of information science and technology 26(1991), 155-195.

⁹Dumas, Joseph S. Designing user interfaces for software. Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1988.

¹⁰Shneiderman, Ben. Designing the user interface : strategies for effective human-computer interaction. 3rd ed. Reading (Mass.) : Addison Wesley Longman, 1998.

¹¹Opširnije o tim razmatranjima može se naći kod: Borenstein, Nathaniel S. Programming as if people mattered : friendly programs, software engineering, and other noble delusions. Princeton : Princeton University Press, 1991.; Foley, James D. et al. Computer graphics : principles and practice. Reading : Addison-Wesley, 1990.; Maddix, Frank. Human-computer interaction : theory and practice. New York : Ellis Horwood, 1990.; Norman, Donald A. The psychology of everyday things. New York : Basic Books, 1988.

4 Ergonomija sučelja Hrvatske bibliografije

Slika 1. Izgled sučelja Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u uz aktivirani prikaz Scheme UDK

Sučelje Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u načelno je podijeljeno u dvije cjeline: lijeva koja je namijenjena raznovrsnim upitima i njihovoj kontroli i desna u kojoj se prikazuju bibliografski zapisi i provodi željeni odabir. Između tih dviju cjelina nalazi se stupac u kojem se, nakon postavljanja upita, pojavljuju redni brojevi (sigle) bibliografskih jedinica dodijeljeni zapisima po završenoj obradi, a nakon arhiviranja u bazi NSK. Sigla se sastoji od akronima HK za hrvatsku knjigu, dvije znamenke za određenu godinu i tekućeg broja jedinice (npr., HK02-3222). Na CD-ROM-u sigla služi kao poveznica između upita i rezultata. Uza sam desni rub (ekrana) nalazi se stupac istih karakteristika u kojem se redaju sigle odabranih jedinica čiji se zapisi, potom, mogu spremirati na tvrdi disk u više različitih formata: ISO 2709, Rich Text Format (RTF) i u posve tekstualnom formatu. Uz to, sami se rezultati u tim stupcima mogu dodatno uređivati i redati po sigli, autoru, naslovu, izdanju, izdavaču, mjestu i godini izdavanja i to u rastućem ili padajućem nizu. Isto se tako pojedine jedinice mogu uklanjati iz izbora i/ili dodavati nove.

Time je poštivana težnja da se raznovrsnošću formata, te prilagodljivošću popisa omogući dodatna vrijednost ovog izdanja.

4.1. Izbornici

Slika 2. Izbornici Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u uz aktiviran padajući izbornik *Prikaz*

Traka izbornika

Padajući izbornici nude detaljnije mogućnosti aplikacije, a podijeljeni su u sedam skupina:

1. *Kretanje* – određuje načine pregledavanja i pretraživanja bibliografije. Na raspolaganju su tri osnovna načina: pregledavanje pomoću sheme UDK, pregled i pretraživanje putem kazala (autora, naslova, predmetnica i ISBN-a), te funkcija pretraživanja po raznim parametrima;

2. *Prikaz* – određuje način prikaza rezultata (prema ISBD(M)-u, ISBD(PM)-u ili ISBD(CM)-u, ovisno o vrsti publikacije, zatim, koji prikazuje cjeloviti zapis prema poljima UNIMARC-a, te mrežni prikaz koji je poveznica na odabrani zapis u WebPAC-u;

3. *Izabrano* – omogućava manipulaciju sa zapisima. Rezultate dobivene pretraživanjem moguće je uključiti ili isključiti iz popisa izabranih zapisa, popis izabranih snimiti u ISO 2709, RTF, te u tekstualni format. Izabrane zapise moguće je detaljnije prikazati i sortirati;

4. *Mogućnosti* – omogućava prikaz uputnica u autorskom kazalu, suradnika u kazalu autora, sekundarni UDK u shemi te prikaz UDK-oznaka u shemi;

5. *Godine* – određuje vremenski obuhvat pretraživanja, a mogu se izabrati sve, pojedina ili nekoliko godina istovremeno;

6. *Jezik* – ponuđeni jezici su hrvatski i engleski;

7. *Pomoć* – sadrži upute za korištenje, uvodni tekst o samoj bibliografiji, poveznice s mrežnom stranicom Hrvatske bibliografije i adresu elektroničke pošte za online pomoć, pitanja, sugestije i sl.

Traka s alatima

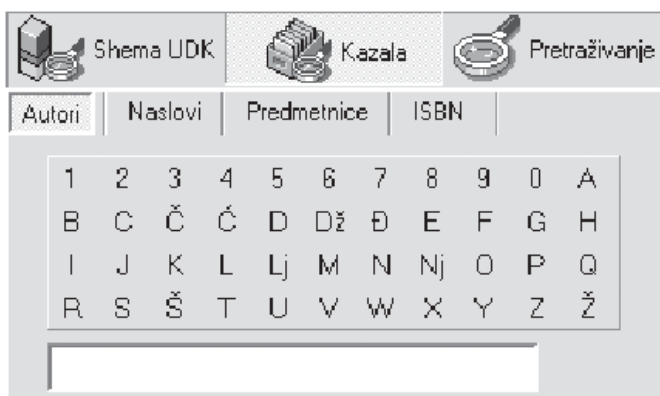
Osnovne mogućnosti za kretanje, prikaz te manipulaciju izabranim zapisima predstavljene su i grafičkim elementima unutar trake s alatima. Grafički prikaz mogućnosti u skladu je s osnovnim postulatom ergonomije sučelja jer ubrzava kretanje i navigaciju samim programom, olakšava manipulaciju zapisima te korisniku pruža uvid u to gdje se nalazi i koje funkcije alata koristi.

Shema UDK

Želeći zadržati, uz nove mogućnosti, i stari, uobičajeni način korištenja bibliografija pomoću kazala i slijedom sheme UDK u osnovnom rasporedu građe, Bibliografija se pri pokretanju otvara s prikazom UDK sheme, te je ona ujedno i prvo od tri polja, koja služe za pregledavanje i pretraživanje. Sama shema UDK podijeljena je u dva dijela. U gornjem dijelu nalaze se osnovne skupine, a označivanjem svake od njih u donjem se dijelu pojavljuju pripadajuće podskupine. Po označivanju željene podskupine, u stupcu rezultata pojavljuju se sve sigle povezane sa zadanim upitom. Označivanjem pojedine sigle u desnom se dijelu ekrana dobije bibliografski zapis.

4.2 Kazala

Zbog što potpunijeg uvida i lakšeg pristupa zapisima Bibliografija uključuje i četiri kazala koja su sastavni dio i tiskane bibliografije. Upit se može postaviti upisom pomoću tipkovnice ili odabirom slova/brojeva iz ponuđenog alfanumeričkog izbornika. Ta su četiri kazala: kazalo autora, kazalo naslova, te predmetno kazalo i kazalo ISBN-a.

Slika 3. Pretraživanje pomoću *Kazala* (autora, naslova, predmetnica, te ISBN broja)

Kazalo autora sadrži jedinstvene odrednice (osobne i korporativne) i unakrsne uputnice, riješene s “vidi i:”. Kazalo se može koristiti i upisom oblika imena koji nisu postali jedinstvena odrednica (različite transkripcije imena, fonetski oblici, pseudonimi i dr.). Tu funkciju je potrebno prethodno odabrati u izborniku Mogućnosti.

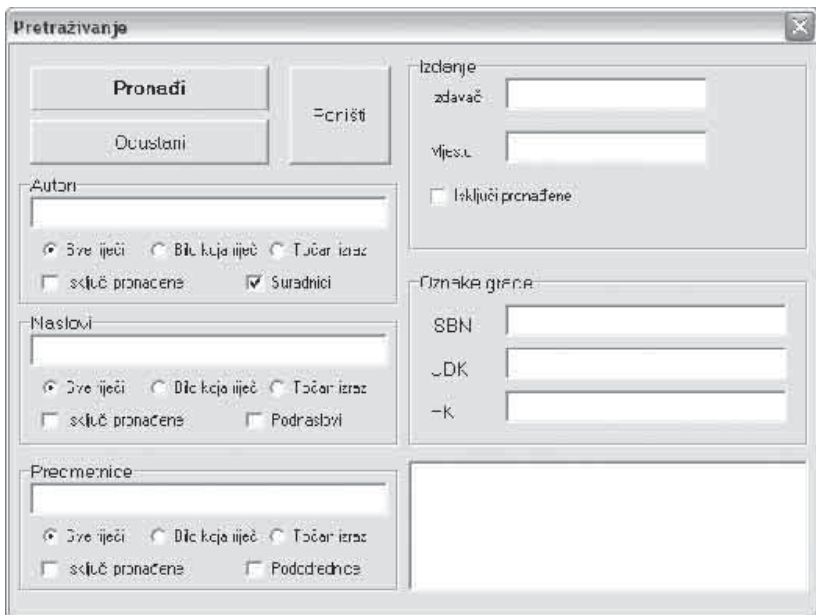
Kazalo naslova sadrži naslove omeđenih publikacija, zajedničke nadređene stvarne naslove za publikacije u više svezaka i stvarne naslove pojedinačnih svezaka. Nakladničke cjeline (nizovi) nisu uključene u ovo kazalo. Podatak o nizu naveden je u glavnoj bibliografskoj jedinici.

Predmetno kazalo sadrži predmetne odrednice utvrđene analizom sadržaja određene građe.

ISBN kazalo omogućava pretraživanje prema međunarodnom standardnom knjižnom broju – jednom od obveznih elemenata bibliografskog zapisa.

4.3 Pretraživanje

Osim pregleda putem *Sheme UDK* i *Kazala*, željelo se uvrštenu građu učiniti što dostupnijom prema onim parametrima za pretraživanje koji nisu dijelom standardnih pristupnica u tiskanim bibliografijama.

Slika 4. Dijaloški okvir za pretraživanje i njegovi detaljni parametri.

Odabirom funkcije *Pretraživanje* otvara se novi izbornik s upisnim poljima modula za pretraživanje. Od osnovnih pretraživanja po autoru, naslovu, predmetnoj odrednici, tu su još i dodatna potpolja koja omogućuju pretraživanje koautorstva, riječi iz podnaslova, te predmetnih pododrednica. Izdavač i mjesto izdavanja te pretraživanje prema oznakama građe (ISBN, UDK, HK broj) također su dio standardnih mogućnosti pretraživanja.

Osim ovog pretraživanja ispunjavanjem obrazaca u donjem desnom uglu modula pretraživanja nalazi se i dijaloški okvir koji omogućuje upisivanje komandnog retka pomoću kojeg se može provesti pretraživanje većeg stupnja složenosti uz upotrebu Booleovih operatora.

Slika 5. Dijaloški okvir za pretraživanje s prikazom Booleovih operatora.

U prikazanom primjeru traže se sve jedinice koje u predmetnoj pododrenici imaju riječ *monografija*, a nisu izdane u *Zagrebu*. Kombinacije Booleovih operatora mogu se dopisivati i ručno u doljnjem desnom dijelu prozora za pretraživanje.

5 Model za procjenu

Naglim razvojem i omasovljenjem CD-ROM-a kao medija javljaju se razni modeli i teorijski okviri za evaluaciju CD-ROM izdanja. Neki od najutjecajnijih autora bave se ili općom kvalitetom podataka – sadržajem, iscrpnošću i stručnošću,¹² ili naglašavaju tehnološke karakteristike – potrebu za strojnom i programskom opremom i sl.¹³ ili pak ocjenjuju praktične aspekte: cijenu, učestalost i način ažuriranja, opću potporu i sl.,¹⁴ a među prvima Bills i Helgerson¹⁵ posebno ocjenjuju korisnička sučelja. Uz to, ocjena upotrebljivosti CD-ROM izdanja može se podijeliti na tri osnovne skupine: korisnička procjena, procjena zasnovana na teoriji te ekspertna procjena.

¹²Large, Andrew John. Evaluating online and CD-ROM reference sources. // *Journal of librarianship* 21, 2(1989), 87-109.

¹³Matthews, Joseph R. Suggested guidelines for screen layouts and design of online catalogs. // *Library trends* (Spring 1987), 555-568.

¹⁴Schwartz, Candy. Evaluating CD-ROM products : yet another checklist. // *CD-ROM professional* (January 1993), 87-91.

¹⁵Bills, Linda G.; Linda W. Helgerson. User interfaces for CD-ROM PACs. // *Library hi tech* 6, 2(1988), 73-113.

Metoda ekspertne procjene¹⁶ jest vrlo subjektivne naravi, ali na brz i jednostavan način daje evaluativan pregled. Model za procjenu ocjenjuje pet osnovnih funkcija CD-ROM izdanja: dijalog, kretanje, pretraživanje, rezultat i pomoć. Taj model izabran je i za prikaz uspješnosti Hrvatske bibliografije na CD-ROM-u.

5.1 Dijalog

Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u koristi dijalog tipa WIMP¹⁷ te se kao takav ubraja u grafička sučelja.

Prvi važan aspekt susretljivosti sučelja jest izbor jezika sučelja. U ovom slučaju na raspolaganju je uz hrvatski i engleski jezik. S obzirom na količinu podataka koji stanu na jedan CD-ROM, ta mogućnost multilingvalnosti je opće prihvaćena u nacionalnim bibliografijama na CD-ROM-u. Osim sučelja, dvojezična je i pomoć korisnicima.

Upotreba slikovnih i grafičkih elemenata kao zamjena za naredbe drugi je bitan aspekt te iako se ne koriste standardizirani simboli, koji su kao preporuke također dio rezultata projekta National libraries project on CD-ROM, sličice u Hrvatskoj bibliografiji jasno označavaju svoju namjenu. Ujednačenost boja i motiva isto je tako prisutna iako je, jednako kao i same sličice, neminovno uvjetovana kulturnim nasljedem svake pojedine bibliografske središnjice te ju je teško objektivno ocijeniti.

Padajući izbornici iz trake s alatima dobro su grupirani, a njihova dubina i veličina ne prelazi okvire preporuka za tu vrstu dijaloga.

5.2 Kretanje

U ovoj se skupini nalaze opće karakteristike sučelja. Neke od njih objektivno su određive (npr. je li izlazak iz programa uvijek moguć i sl.), a druge su subjektivne (opća intuitivnost, prebiranje po rezultatima i sl.).

Prelaženje između akcija, na primjer s *Kazala autora* na *Shemu UDK* ili na *Pretraživanje*, uvijek je moguće, kao i pomicanje po rezultatima koji se pojavljuju u zasebnom prozoru.

Terminologija upotrijebljena u aplikaciji konzistentna je i ne opterećuje previše neiskusna i nestručna korisnika.

Vanjska konzistentnost, a misli se na usporedivost i sličnost s drugim primjenama u Windows okruženju, postignuta je samo djelomično. Naime, opći raspored trake s alatima te "simularnost" prozora je uobičajena, no zbijenost funkcija u samim izbornicima očita je.

Trebalo se poraditi na preglednosti ekrana. Naime, barem djelomična pretrpanost direktno dostupnih funkcija guši izgled i odvlači pozornost od samog pretraživanja.

Dostupnost izlaza nije moguća ako je otvoren neki od tri dodatna prozora (prozor pretraživanja, prozor detaljnog prikaza rezultata ili izabranih zapisa te prozor mrežnog prikaza), već se oni prvo moraju zatvoriti kako bi se ta funkcija omogućila.

¹⁶Manglano Bosch, Victoria; Micheline Hancock-Beaulieu. CDROM user interface evaluation : the appropriateness of GUIs. // Online & CDROM review 19, 5(1995), 255-270.

¹⁷Windows, Icons, Menus, Pointers = Prozori, sličice, izbornici, izravna manipulacija mišem.

Veličina i oblik slova primjereni su i vrlo dobro riješeni. Naime, upotrijebljen je ravni font (bez sarifa) od 11 točaka, crne boje na bijeloj pozadini, a nadređene su funkcije istaknute veličinom fonta, ponekad i debljinom, od podređenih funkcija.¹⁸

5.3 Pretraživanje

Kao središnja funkcija svih sustava za pretraživanje, pa tako i Hrvatske bibliografije, sastoji se od niza parametara koji se ocjenjuju, a to su: pregledna karakteristika (opseg uključene građe), način oblikovanja pretraživanja, mogućnosti oblikovanja logičkog izraza te rad s rječnicima.

U opseg uključene građe u Hrvatsku bibliografiju spadaju monografije, glazbeni tisak, kartografska građa te grafičke mape, katalozi izložaba i sitni tisak u izboru. Opseg pokrivenosti vrlo je velik i zadovoljavajući, no neizostavno bi se među njima trebale naći i elektroničke publikacije. Općenito su te publikacije i u drugim europskim nacionalnim bibliografijama slabije zastupljene, vjerojatno zbog poteškoća u provedbi zakona o obveznom primjerku za elektroničke publikacije.¹⁹

Načini oblikovanja pretraživanja u Hrvatskoj bibliografiji vrlo su dobri. Naime, uz *Kazala* (autorsko, naslovno, predmetno i ISBN) prisutan je i inače najrašireniji oblik pretraživanja – preko obrazaca. U našem slučaju radi se o jednom obrascu koji u sebi sadržava razna polja te, što je vrlo pohvalno, i potpolja za pretraživanje. Uz ta dva načina pretraživanja nalazi se još i naredbeni način koji otvara mogućnost fleksibilnog i vrlo složenog pretraživanja.

Upotreba Booleovih operatora kao standarda sa svim njegovim oblicima te mogućnost skraćivanja riječi, upotreba prijašnjeg pretraživanja i određivanje intervala pretraživanja (godine) dio su Hrvatske bibliografije. Jedino nedostaju dvije funkcije: skraćivanje pojma ulijevo te pohranjivanje strategije pretraživanja.

Upotreba rječnika u Hrvatskoj bibliografiji nije predviđena i djelomičan je nedostatak koji će, nadamo se, biti otklonjen u sljedećim izdanjima. Naime, radi se o popisu svih vrijednosti u polju, te njihovoj frekvenciji pojavljivanja u zapisima. Ta se funkcija, s obzirom na postojanje *Kazala*, pretpostavila kao suvišna, no mogućnosti koje pruža rječnik (smanjenje pogrešaka pri upisu, izravan odabir i sl.) velike su te je on neizostavan dio svih europskih bibliografija.

5.4 Rad s rezultatima

Nakon obavljenog pretraživanja vrlo je važno kakve će mogućnosti imati korisnik za pregled, uređivanje i pohranjivanje rezultata. Hrvatska bibliografija omogućava sortiranje rezultata po sigli, autoru, naslovu, izdanju, izdavaču, mjestu i godini izdavanja i to u rastućem ili padajućem nizu i taj dio aplikacije izvrsno je riješen. Pohranjivanje tih rezultata u datoteku uz mogućnost odabira između tri ponuđena formata dobro je, no nedostaje mogućnost da korisnik sam oblikuje oblik i format zapisa. Također potpuno nedostaje funkcija ispisa rezultata na pisač što je inače standardna mogućnost u svih europskih nacionalnih bibliografija.

¹⁸Vossen, Paulus et al. Design guide for multimedia. 2nd edition. European Usability Support Centres, 1997. [citirano: 2002-10-28]. Dostupno na: <http://www.elpub.org/use/mm-dsgud.zip>

¹⁹Žumer, Maja. Elektroničke nacionalne bibliografije : načela odabira građe i oblikovanja sučelja : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 1999.

5.5 Pomoć

Pomoć korisniku iznimno je važna funkcija, a često je premalo pažljivo oblikovana. Dijeli se na online pomoć, kontekstualnu pomoć, te na obavijesti o stanju sistema. Osim obavijesti o stanju sistema koja je zadovoljavajuća, ostali oblici pomoći vrlo su neadekvatni i manjkavi. Iako to područje sučelja u pravilu ima najviše nedostataka, pa je to izraženo gotovo kod svih izdanja europskih nacionalnih bibliografija na CD-ROM-u, Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u mora u sljedećim izdanjima umnogome poboljšati tu funkciju.

6 Zaključak

Hrvatska bibliografija na CD-ROM-u. Niz A, Knjige općenito se može smatrati vrlo dobrim proizvodom, koji zadovoljava gotovo sve kriterije veoma zahtjevnih kvalitativnih procjena. Određene manjkavosti, nedorečenosti i nedostaci koji su uočeni ne utječu bitno na samu funkcionalnost bibliografije. Uostalom, verzija aplikacije još uvijek nosi oznaku v 1.12 i uočeni nedostaci biti će otklonjeni njezinim usavršavanjem.

Ovu bibliografiju, kada je usporedimo s nekim drugim europskim bibliografijama na CD-ROM-u,²⁰ odlikuju tri osnovne karakteristike: prva – navigacija i pregled bibliografije koji podsjeća na tiskano izdanje, a sastoji se od četiri vrste kazala (autorsko, naslovno, predmetno i ISBN kazalo), ali i pregleda Bibliografije po shemi UDK; druga – sva su pretraživanja zastupljena kao i kod drugih europskih bibliografija na CD-ROM-u; treća – omogućeno je povezivanje s WebPAC-om, odnosno, s bibliografskim zapisima na internetu, a oni su dio “žive” baze koja se stalno osuvremenjuje. Te karakteristike izdvajaju je po pristupu prikaza bibliografskih zapisa od ostalih europskih bibliografija i predstavljaju izvrsnu podlogu za njezino daljnje razvijanje.

Opravdanost izdavanja bibliografije na CD-ROM-u ogleda se u tome što sama aplikacija omogućuje funkcije koje ne pruža niti jedan drugi oblik, na primjer: sučelje koje je posebno prilagođeno tipičnom pretraživanju bibliografije, omogućen je veći broj formata ispisa, te spremanje zapisa u datoteke raznih formata. Uz te prednosti CD-ROM se odlikuje niskom cijenom, jednostavnošću upotrebe, te uz raširenost i dostupnost medija pruža neovisnost o brzini, kvaliteti i cijeni računalne mreže u predstavljanju i pretraživanju nacionalne bibliografije. Ne smijemo smetnuti s uma ni njegovu trajnost koja omogućava da bibliografija bude arhivirana i očuvana što je jedna od glavnih uloga koju imaju nacionalne bibliografije.

---

²⁰Konzultirane su britanska, francuska, portugalska, talijanska, češka, slovenska i njemačka bibliografija na CD-ROM-u.

LITERATURA

- Bell, Barbara L. An annotated guide to current national bibliographies. 2nd rev. ed. München : Saur, 1998.
- Bills, Linda G.; Linda W. Helgeson. User interfaces for CD-ROM PACs. // *Library hi tech* 6, 2(1988), 73-113.
- Borenstein, Nathaniel S. Programming as if people mattered : friendly programs, software engineering, and other noble delusions. Princeton : Princeton University Press, 1991.
- Dumas, Joseph S. Designing user interfaces for software. Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1988.
- Encyclopedia of library and information science. New York : Marcel Dekker, 1976. Vol. 19.
- Foley, James D. et al. Computer graphics : principles and practice. Reading : Addison-Wesley, 1990.
- Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography / prepared by the IFLA International Office for UBC. Paris : UNESCO, 1979.
- Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, 1996. // Knutsen, U. Changes in the national bibliographies, 1996-2001. // 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001, Boston.
- Knutsen, Unni. Changes in the national bibliographies, 1996-2001. // 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001, Boston.
- Large, Andrew John. Evaluating online and CD-ROM reference sources. // *Journal of librarianship* 21, 2(1989), 87-109.
- Maddix, Frank. Human-computer interaction : theory and practice. New York : Ellis Horwood, 1990.
- Manglano Bosch, Victoria; Micheline Hancock-Beaulieu. CDROM user interface evaluation : the appropriateness of GUIs. // *Online & CDROM review* 19, 5(1995), 255-270.
- Matthews, Joseph R. Suggested guidelines for screen layouts and design of online catalogs. // *Library trends* (Spring 1987), 555-568.
- National libraries project on CD-ROM [citirano: 2004-04-10]. Dostupno na: <http://www.kb.nl/kb/hrd/bibinfra/cdbib>
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Rezultati Upitnika o korištenju Hrvatskih tekućih bibliografija, 2002. [citirano: 2004-04-11]. Dostupno na: <http://intranet/btekst/dok/Analiza%20upitnika%20za%20bibliografije.htm>
- Norman, Donald A. The psychology of everyday things. New York : Basic Books, 1988.
- Schwartz, Candy. Evaluating CD-ROM products : yet another checklist. // *CD-ROM professional* (January 1993), 87-91.
- Shaw, Debora. The human-computer interface for information retrieval. // *Annual review of information science and technology* 26(1991), 155-195.

Shneiderman, Ben. Designing the user interface : strategies for effective human-computer interaction. 3rd ed. Reading (Mass.) : Addison Wesley Longman, 1998.

Smith, Robert; Tony McSean. Planning and producing the British National Bibliography on CD-ROM. // Program 23, 4(1989), 394-413.

Vossen, Paulus et al. Design guide for multimedia. 2nd edition. European Usability Support Centres, 1997. [citirano: 2002-10-28]. Dostupno na: <http://www.elpub.org/use/mm-dsgud.zip>

Žumer, Maja. Elektroničke nacionalne bibliografije : načela odabira građe i oblikovanja sučelja : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 1999.

Žumer, Maja. Guidelines for electronic national bibliographies : are they needed? // World Library and Information Congress : 69th IFLA General Conference and Council, Berlin, August 1-9, 2003.